

BIBLIOTEKA
NAUCZYCIELA

Irena Wojnar

Nauczyciel
i wychowanie
estetyczne

BIBLIOTEKA NAUCZYCIELA

POD REDAKCJĄ W. OKONIA I B. SUCHODOLSKIEGO

TREŚĆ I METODY WYCHOWANIA

4

I R E N A W O J N A R

NAUCZYCIEL
i WYCHOWANIE ESTETYCZNE

Arkadiusz Kaczyński

Arkadiusz Kaczyński

P A Ń S T W O W E Z A K Ł A D Y
W Y D A W N I C T W S Z K O L N Y C H
W A R S Z A W A 1 9 6 8

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁ
ROBERT SOB CZYŃSKI
REDAKTOR
ALINA GÓRECKA-PŁOSKA
REDAKTOR TECHNICZNY
ZOFIA NARTOWSKA

Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych
Warszawa 1968, 118

Wydanie pierwsze. Nakład 26 000+250 egz.
Arkuszy druk.: 9,25+1,5 ark. wkładki; wyd. 9,94.
Oddano do składania 30.X.1967 r. Podpisano do
druku 6.III.1968 r. Druk ukończono w marcu 1968 r.
Cena zł 18,— Zam. nr 8497/1056. H-5
Papier druk. sat. 86 × 122 cm, 70 g, kl. IV
z fabryki w Kluczach

Zakłady Graficzne PZWS w Bydgoszczy

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
Część pierwsza	
WYCHOWANIE ESTETYCZNE A WYCHOWANIE PRZEZ SZTUKĘ	
I. NOWA PEDAGOGICZNA KONCEPCJA SZTUKI	13
1. Sztuka: wytwór i działanie	13
2. Różnorodność piękna i sztuki	19
3. Sztuka jako styl życia	24
II. MOŻLIWOŚCI WYCHOWAWCZE SZTUKI ..	29
1. Nowa sytuacja sztuki	29
2. Nowa świadomość estetyczna	34
3. Nowe postulaty wychowawcze	39
Część druga	
ESTETYCZNA ORIENTACJA DZIAŁALNOŚCI WYCHOWAWCZEJ	
III. SZTUKA JAKO CAŁOŚCIOWY INSTRUMENT WYCHOWAWCZY	49
1. O jedności rozumienia i doświadczenia	49
2. Z „morałem” czy bez	55
3. Potrzeba wyobraźni	59
IV. INTEGRACJA ESTETYCZNA	64
1. Wychowanie i nauczanie	65
2. W szkole i poza szkołą	69
3. Doświadczenia całościowe	79
Część trzecia	
ESTETYCZNA RZECZYWISTOŚĆ WYCHOWAWCZA	
V. SZTUKA W SZKOLE	93
1. Przedmioty artystyczne	93
2. Propozycje integracyjne	108
3. Wygląd i atmosfera szkoły	114

VI. NAUCZYCIEL A SZTUKA	119
1. Nauczyciel przedmiotów artystycznych	119
2. Nauczyciel wychowania estetycznego	125
3. Nauczyciel wychowywany przez sztukę	131
ZAKOŃCZENIE – NAUCZYCIEL JAKO ARTYSTA	144
BIBLIOGRAFIA	145

Gdańskim spotkaniom

WSTĘP

Na temat wychowania estetycznego z punktu widzenia potrzeb nauczyciela pisać można w sposób bardzo rozmaity. Nasuwa się przede wszystkim potrzeba spojrzenia na fachowe przygotowanie tych nauczycieli, którzy mają realizować na terenie szkoły wychowanie estetyczne w rozumieniu najbardziej potocznym, to znaczy wyrażające się w postaci tak zwanych przedmiotów artystycznych, a więc dawniej rysunków i śpiewu, obecnie zaś wychowania plastycznego i wychowania muzycznego. Taki punkt widzenia nakazywałby wyłączenie z kręgu rozważań spraw związanych z realizacją innych przedmiotów, nawet języka polskiego, choć tu już sprawa zaczynałaby się nieco komplikować. Zresztą, jak potwierdza praktyka, opinia potoczna pozapedagogiczna sugerowałaby jeszcze węższe ujęcie naszego tematu, zdarza się bowiem i tak, że wychowanie estetyczne utożsamia się tylko z kształtowaniem wrażliwości na sztuki tak zwane piękne, sztuki plastyczne¹.

Skądinąd jednak wiadomo, że wychowanie estetyczne kojarzy się także z ogólniejszą problematyką działalności szkoły, wyraża się w jej wyglądzie i atmosferze, w zainteresowaniach zaspokajanych poza godzinami lekcyjnymi, w różnorodnej aktywności kółek, zespołów,

¹ Te kłopoty charakterystyczne są nie tylko dla naszych nazw i słów. Warto na przykład przypomnieć, że popularna międzynarodowa organizacja INSEA *International Society for Education through Art* (Międzynarodowe Stowarzyszenie Wychowania przez Sztukę) ukształtowało się w środowisku nauczycieli rysunków i, mimo szerokiej koncepcji pedagogicznej, jaką reprezentuje dzisiaj, nadal patronuje przede wszystkim poczynaniom w dziedzinie wychowania plastycznego. Istnieje przy tym, młodsze bo liczące dopiero 15 lat, drugie stowarzyszenie o niemniej charakterystycznej nazwie ISME *International Society for Music Education* (Międzynarodowe Stowarzyszenie Wychowania Muzycznego). Dwutorowość działalności obu tych stowarzyszeń nie wyklucza przecież zbieżności ogólnych celów wychowawczych. Faktem jest jednak, iż słowo sztuka pojawia się tylko w nazwie pierwszej z wspomnianych organizacji.

teatru. A tę działalność organizują przecież często nauczyciele nie będący fachowcami w określonej dziedzinie sztuki, nauczyciele po prostu na sztukę wrażliwi.

Można więc zastanawiać się nad różnorodnością form realizacji wychowania estetycznego, nad różnorodnością możliwych rozwiązań i inicjatyw, a tym samym nad ogólniejszym problemem estetycznego wychowania także i samych nauczycieli. Sprawa ta nabiera szczególnej wagi w okresie, gdy tak wiele mówi się o potrzebie kształtowania kultury ogólnej każdego człowieka, kultury, która przejawia się w całości kształcie postawy życiowej, w stosunku do pracy, do ludzi, do samego siebie. Mówimy dziś o kulturze zarówno jako o obiektywnych wartościach, coraz szerzej i powszechniej ludziom dostępnych, jak i o swoistym stylu czy sposobie bycia wyrażającym się w osobistej, subiektywnej postawie każdego człowieka. Określamy ją jako postawę wrażliwości, zaangażowania, umysłu otwartego na różnorodność zjawisk, postawę zaciekawienia, a także jako postawę twórczą. Postulując tę postawę w stosunku do wszystkich wychowywanych ludzi, ze szczególnym akcentem postulować ją należy w stosunku do nauczycieli, jako tych, którzy w znacznej mierze decydują o obliczu wychowywanych pokoleń młodzieży.

Problematyka ta nabiera szczególnej aktualności i znaczenia w dobie ożywionych dyskusji nad organizacyjnymi i treściowymi aspektami reformy kształcenia nauczycieli w naszym kraju. Postulaty takiej reformy zaproponowane przez Instytut Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Warszawskiego i Komitet Nauk Pedagogicznych i Psychologicznych Polskiej Akademii Nauk podkreślając potrzebę kształcenia nauczycieli na poziomie studiów wyższych, zwłaszcza uniwersyteckich, akcentują rolę kultury ogólnej nauczyciela potrzebnej dla realizacji nowoczesnych i przyszłościowych zadań wychowawczych. Akcentuje się przede wszystkim jakość wykształcenia nauczycieli, nie tylko jednak z punktu widzenia kierunkowej specjalizacji. Píše prof. dr B. Suchodolski¹: „Jakość tego wykształcenia powinna być określona wielorako, a mianowicie jako uzyskanie bystrej, żywej, w pewnym sensie twórczej inteligencji, dysponującej prawdziwie nowoczesną, dynamiczną i operatywną wiedzą, jako ukształtowanie osobowości, zaangażowanej społecznie i kulturalnie, związanej z nowoczesnością, zdolnej do konsekwentnego

¹ Materiały z konferencji na temat kształcenia nauczycieli w Polsce Ludowej (na prawach rękopisu).

działania dla realizacji przyszłościowych planów rozwoju socjalistycznego społeczeństwa”. A kiedy wśród różnych środków i „instrumentów” kształtujących człowieka poszukujemy tych, które taką postawę uruchamiają w sposób szczególnie sprawny, musimy zwrócić się ku sztuce.

A zatem problem wychowania estetycznego ukaże się nam jako również i pozaspecjalistyczny, pozafachowy, ogólniejszy problem związany z postawą nauczycieli, z ich stylem życia, osobistą kulturą, sprawnością wykonywanej pracy, niekonicznie o charakterze artystycznym.

Taka właśnie dwoistość ujęcia tematu jest intencją książki. Przeznaczona jest równocześnie i dla nauczycieli-specjalistów związanych bezpośrednio z realizacją programów nauczania w zakresie przedmiotów artystycznych, i dla wszystkich innych nauczycieli, którzy zainteresowani są możliwościami wychowawczego oddziaływania przez sztukę, zarówno oddziaływania na swoich uczniów, jak i na samych siebie. Proponujemy rozważenie możliwości takiego zorganizowania pracy szkoły, które określamy jako „orientację estetyczną” a które wyrażałoby się w przenikaniu sztuki do całokształtu zajęć szkolnych. Ta propozycja, dająca zresztą nieograniczone możliwości praktycznych rozwiązań realizacyjnych, wynika z nowej aktualnej koncepcji sztuki, a ta z kolei uwarunkowana jest nowymi okolicznościami o charakterze obiektywnym.

Stąd potrzeba poddania dokładniejszej analizie samej koncepcji sztuki, zaprezentowania różnych jej ujęć przydatnych dla naszych pedagogicznych celów, a także potrzeba przypomnienia podstawowych elementów wyznaczających nowe możliwości wychowawczego oddziaływania przez sztukę. Ten zespół problemów składa się na pierwszą część książki.

Część druga podejmuje próbę zinterpretowania tej „estetycznej orientacji” działalności wychowawczej, w ujęciu całościowym, przekraczającym tradycyjny podział na nauczanie i wychowanie, zajęcia szkolne i pozaszkolne.

Ponieważ jednak książka przeznaczona jest głównie dla nauczycieli, a więc dla ludzi związanych zawodowo z terenem szkoły, zaprezentowana zostaje, w części trzeciej, koncepcja estetycznego stylu pracy nauczyciela, wprowadzającego, różnymi sposobami, sztukę na teren szkoły. Rozważania zamyka bardziej znowu generalne spojrzenie na rolę sztuki w pracy i w życiu nauczyciela, zarówno specjalisty w dzie-

dzinie przedmiotów artystycznych, jak i każdego nauczyciela, którego zaliczyć można do szerokiego grona „nauczycieli wychowania estetycznego”. Można by zresztą spróbować spojrzeć na działalność nauczycielską jako na swoisty proces twórczy, analogiczny przecież do procesu tworzenia dzieła sztuki przez artystę. Okaże się wówczas, iż w każdym z tych procesów jednakowo istotne będzie uruchomienie postawy twórczej, analogiczne zmagania z oporem tworzywa, podobnie wartościowe własne osiągnięcia, będące równocześnie elementem obiektywnej kultury i elementem osobistego wzbogacenia.

CZĘŚĆ PIERWSZA

WYCHOWANIE ESTETYCZNE A WYCHOWANIE PRZEZ SZTUKĘ

*Nie tylko wychowanie
ma służyć sztuce,
ale to właśnie sztuka
ma służyć wychowaniu*

(B. Suchodolski)